

impers: é~(per N [q]) inf. – biztonságos /dolog/ inf.

impers: non é~interr.indir. – nem biztos, /hogy/ függő kérdés

Talán e szócikk bemutatása, feldolgozása érzékelteti legjobban, milyen körültekintő, elmélyült munkát végzett a szerző egy-egy szócikk különböző vonzati szerkezetekben történő megjelenítésekor.

A vonzatszótárt előszóval látta el a szerző, melyben elmondja, hogy kb. 600 gyakori olasz melléknevet tartalmaz a szótár, ABC sorrendbe szedve. A szócikkek három részből állnak: Az első oszlopban a vonzati szerkezeteket találjuk, a második oszlopban a jelzős, illetve állítmányi funkciójú melléknevek bemutatására hoz a szerző olasz példamondatokat, a harmadik oszlopban az első oszlop magyar ekvivalenseit adja meg.

A melléknevek vonzatainak kérdésköre igen bonyolult, nehezen leírható és körülhatárolható feladat, s ebben a nagy munkában több anyanyelvi lektor és olasz kolléga volt Fábíán Zsuzsanna segítségére, akik közül kiemelendő Giampaolo Salvi nyelvész, a kötet lektora.

A vonzatszótár szerkesztése igen áttekinthető, így könnyen és eredménnyel használható, s a nyelvtanítás – nyelvtanulás bármely szintjén igen hasznos.

Fábíán Zsuzsanna olasz–magyar melléknévi vonzatszótára a magyarországi lexikográfiai munkák kiemelkedő példája.

Farkas Mária

Colin Baker : Foundations of bilingual education and bilingualism (A kéttannyelvű oktatás és a kétnyelvűség alapjai)
Multilingual Matters, 1996. 320 o.

A kétnyelvűség és a kéttannyelvű oktatás napjainkban a külföldi pedagógiai-pszichológiai szakirodalom egyik legdivatosabb témája és hazánkban is egyre több figyelem övezi, hiszen az elmúlt évek során alakultak magyar és angol, német, francia, olasz és spanyol kéttannyelvű oktatási intézmények, valamint nemzetiségi, kisebbségi nyelvoktatás is folyik Magyarországon. *Colin Baker* könyve bevezetést nyújt a kétnyelvűség kutatás történetébe, áttekintést ad a kéttannyelvű oktatási modellekről és a kisebbségi-többségi nyelvoktatás kapcsán társadalmi és politikai kérdéseket is érint. A mű iránti érdeklődést igazolja az a tény is, hogy ez a kötet az 1993-ban már napvilágot látott könyv átdolgozott és bővített második kiadása.

Baker könyve mind tematikájában, mind célkitűzéseiben leginkább a *Hugo Beatens Beardsmore, Charlotte Hoffmann* és *Kenji Hakuta* nevével fémjelzett irányhoz sorolható, jóllehet a Baker-könyv épp a kéttannyelvű oktatás elméleti és gyakorlati alapjainak elemzésével hoz többet elődeinél. Az elmúlt tíz-tizenöt esztendő során az imént említett szerzőknek köszönhetően számottevően bővültek ismereteink a kétnyelvűségről és a kéttannyelvű oktatásról. Minthogy a kétnyelvűség kérdését olyan hagyományos diszciplínák fonják körül, mint a pszichológia, a lingvisztika, a szociológia, az antropológia és természetesen az oktatás és nevelés tudománya, a kétnyelvűségi problematika megközelítése kifinomult eszköztárat kíván, melynek birtokában valamennyi fent említett szerző az alapkérdések elemzésén túl, saját nemzeti hovatartozásának érzékeny szűrőjén át foglalkozik kétnyelvűséggel, kéttannyelvű oktatással és multikulturalizmussal. Így igaz ez *Bakerre* is, aki könyvében részletezi a hazájában, Walesben tapasztalható kétnyelvűségi helyzetet és oktatáspolitikát.

A legfrissebb Baker-mű, *A kéttannyelvű oktatás és a kétnyelvűség alapjainak* első tíz fejezete szól a kétnyelvűség egyéni és társadalmi természetéről, kialakulásáról és a kognitív fejlődésre gyakorolt hatásairól. A következő alapkérdéseket járja körül: kit tekinthetünk kétnyelvűnek? Miként válik egy gyermek kétnyelvűvé? Milyen hatással van a család és a környezet egy gyermek kétnyelvűvé válására? Hogyan szolgálhatja a kéttannyelvű oktatás a kisebbségi nyelvmegőrzést? Pozitív vagy negatív hatást gyakorol a kétnyelvűség a gondolkodásra?

A legegyszerűbb megfogalmazás szerint kétnyelvű az, aki két nyelvet ismer. A két nyelvben való jártasság mértéke azonban igen eltérő lehet. Léteznek minimális, maximális, és kiegyensúlyozott kétnyelvűek valamint

félnyelvűek. Minimális kétnyelvű az, aki a nyelvi kompetenciák minimumával rendelkezik a második nyelven. A maximális kétnyelvűség azt jelenti, hogy az egyén anyanyelvi szinten ismeri mindkét nyelvet míg a kiegyensúlyozott kétnyelvűt az jellemzi, hogy nyelvi készségei mindkét nyelven közel azonosan magas szintűek, vagyis minden helyzetben ugyanolyan jól tud kommunikálni mindkét nyelven. A félnyelvű mindkét nyelven nehezségekkel küzd és nyelvi készségei mindkettőben alacsony szintűek.

Kétnyelvűvé válhat egy kisgyermek családi, környezeti adottságai folytán vagy formális oktatás következtében. Szimultán kétnyelvűség alakul ki akkor, ha egy kisgyermek a családban egymással párhuzamosan sajátít el két nyelvet, szekvenciális kétnyelvűség pedig úgy, ha anyanyelvének elsajátítása közben, vagy után a gyermek életébe belép egy másik nyelv is, akár a közvetlen környezet hatására, akár az óvodai vagy az iskolai nyelvtanításnak köszönhetően. Bűvös határ szimultán és a szekvenciális kétnyelvűség között a harmadik életév, ugyanis három éves koráig egy kisgyermek az anyanyelv mintájára sajátíthat el egy másik nyelvet. Kétnyelvű gyermekek esetében igen gyakran az egyik nyelv dominánssá válik, leginkább azért, mert társadalmi szempontból kívánatosabbá válik, például az oktatás, később pedig az érvényesülés nyelveként.

A kétnyelvűség társadalmi jelenség is. Diglosszia néven ismert, amikor két nyelv egy adott területen belül egymás mellett létezik. Földrajzi elhelyezkedésük folytán vannak a kétnyelvűség tekintetében különösen érintett országok, ahol két nyelv gyakran nem csak kontaktusba, hanem konfliktusba is kerülhet. A nyelvmegőrzés illetve a nyelvkivesztés politikai, társadalmi, demográfiai, kulturális és nyelvi dimenziók mentén mozoghat. *Baker* részletesen ismertet különböző nyelvmegőrzési és nyelvfeltámasztási programokat könyvének harmadik fejezetében.

A kétnyelvűségi kutatások alapvető kérdése évtizedek óta az, hogy vajon milyen hatással van két nyelv ismerete az egyén gondolkodására. Az első vizsgálatok a XIX. század végén zajlottak és lesújtó véleményt fogalmaztak meg. Egészen az 1960-as évekig élt az a nézet, miszerint a kétnyelvűség káros hatást gyakorol az egyén gondolkodására, azonban e vizsgálatok számos, főként kutatómódszertani hibájára derült fény. A kétnyelvűség és a kogníció viszonyának lehetséges pozitívumait mutatták az elmúlt három évtized kutatásai és elméleti modelljei, így a *Baker* által is elemzett kanadai *Peal és Lambert*-féle 1962-es kutatás és *Cummins* jéghegy analógiája is, amely szerint a két nyelv, mint két jéghegy, a felszín alatt közös talpazatból nő ki, vagyis ugyanazon központi rendszer irányítása alatt áll. *Skutnabb-Kangas* 1977-ből származó küszöbelmélete szintenként ábrázolja kétnyelvűség és gondolkodás viszonyát, átlépendő küszöbök egymásutánosságában, melynek során az egyén feladata életkorának megfelelő nyelvi kompetenciáit kifejleszteni. *Baker* szintén foglalkozik *Cummins* 1984-ben megalkotott modelljével is, mely szerint a tanulási folyamat során elhatárolódnak egymástól az egyén alapvető személyközi kommunikációs készségei és kognitív, elméleti készségei. E különbségtétel egyben magyarázza azt is, miért küzdenek nehézségekkel a nyelvi kisebbséghez tartozó tanulók a többségekkel szemben az iskolában. Amennyiben ugyanis akadémikus nyelvi készségeik nem állnak a kívánatos fejlettségi szinten, a tanulási folyamatba nem tudnak bekapcsolódni és a tantervi elvárásoknak sem tudnak megfelelni.

Nyolc fejezetet szentel *Baker* a kéttannyelvű oktatáspolitikának, oktatási irányzatoknak és gyakorlati, osztálytermi megvalósulásainak. E témakör legfontosabb kérdései a következők: mely kéttannyelvű oktatási formák a legsikeresebbek? Milyen célokkal jöttek létre a különböző típusú kéttannyelvű intézmények és milyen eredményeket értek el? Milyen alapvető tulajdonságok és módszerek jellemzik a kétnyelvűséget ápoló iskolákat? Hogyan lehet a leghatékonyabban egy második nyelvet tanulni iskolai körülmények között?

Baker két alapvetően eltérő kéttannyelvű oktatási típust elemez: a gyenge és az erős formáját. A gyenge típust, mely főként a nyelvi kisebbségben élő tanulókat érinti, az jellemzi, hogy számukra az oktatás nyelve a többségi nyelv, cél a társadalomba való asszimilálódásuk, melynek kívánatos végkifejlete a többségi nyelvben való egynyelvűség. Belátható, hogy esetükben a tanulás ezen formája gyenge hatásfokot ér el, melyre példa az „alámerítéses” (submersion) oktatás. Az erős típusú kéttannyelvű oktatásban, így például a „bemerítéses” (immersion) iskolákban vegyesen vesznek részt a többségi és a kisebbségi nyelvet ismerő tanulók, az oktatás kétnyelvű, a nevelési elv a pluralizmus, fontos a nyelv megőrzése és ennek eredményeként végcél a magas szintű kétnyelvűség elérése, a nagy hatásfokú kétnyelvű oktatás és nevelés.

A kétnyelvűvé válás iskolai, oktatási gyakorlatának is több fejezetet szentelt *Baker*. Részletesen szól a hagyományos egynyelvű, anyanyelven folyó oktatásról, melynek tanterve tartalmaz második – vagy idegen – nyelv oktatást. A klasszikus értelmezés szerinti másodiknyelv-oktatás folyik olyan földrajzi elhelyezkedésű országokban, ahol a lakosság is többnyelvű, mint például Kanadában. Ha egy, a kanadai iskolarendszerbe belépő

diák anyanyelve az angol, akkor a második lehet a francia és fordítva, vagyis az ország kultúrájának közvetítője mindkét nyelv. Idegennyelv-oktatás folyik minden olyan ország iskoláiban, ahol a nemzet dominánsan egy nyelvű, így a tanterv részeként, tantárgyként tanulhatnak a diákok idegen nyelvet. A harmadik típus a két tanítási nyelvű iskolák csoportja, ahol az anyanyelv mellett egy másik nyelven, így hazánkban például angolul, németül, franciául, olaszul vagy spanyolul folyik tantárgyak oktatása és vizsgáztatása. A már említett és a szerző által is bemutatott kanadai „bemerítéses” oktatás az egyik legsikeresebb kéttannyelvű oktatási forma. A program lényege, hogy életkoronként lépcsőzetes „bemerítéssel”, a tanulás folyamán változó arányú kisebbségi nyelvhasználattal folyik az oktatás. *Baker* hangsúlyozza a különbséget a nyelvtanulás és a nyelven keresztül történő tanulás között. A szerző szerint legalább öt-hat év nyelvtanulás szükséges ahhoz, hogy valaki egy másik nyelven képes legyen tantárgyak tanulására. Általában minden kéttannyelvű oktatási forma visszatérő problémája, így a kanadai bemerítéses oktatásé is, hogy mely tárgyakat tanulják a diákok angolul és melyeket franciául mert önmagában már az is burkolt értékítéletet rejthet, hogy egyes tudományok nyelveként inkább az angolt jelölik ki, hiszen a dominánsan anglofón észak-amerikai régióban való érvényesüléshez ez jobban hozzásegíti a tanulókat.

A kétnyelvűséget és a kéttannyelvű oktatást átszövik társadalmi, politikai problémák is. A magas szintű kétnyelvűséget biztosító oktatási programok azok, amelyek a nyelvi kisebbségek helyzetén is javíthatnak. Az iskolák feladatvállalásáról és felelősségéről is szól a szerző társadalmi, kisebbségi kérdések megoldásában, így a multikulturalizmus és a rasszizmus ellenesség megvalósíthatóságáról is. Példaként említi meg *Baker*, hogy az USA-ban és Wales-ben multikulturális oktatási programokon keresztül próbálják a tanulók kulturális és szociális érzékenységét emelni.

A tizenötödik és tizenhatodik fejezet egy rendkívül fontos kérdéstről szól, nevezetesen a tanulók anyanyelvi és második nyelvi írás- és olvasástudásáról. E téma fontosságát a szerző azzal indokolja, hogy világszerte valamennyi oktatási rendszer tantervében központi jelentőségű az anyanyelvi írás- és olvasástudás, amit gyakran a társadalmi mobilitás és haladás gondolatával társítanak. Egy ország társadalmi-gazdasági fejlettségének érzékeny mutatója, hogy lakossága milyen arányban és milyen szinten tud írni-olvasni, ugyanakkor az egyéni boldogulás kulcsa is az írás és olvasáskészségek jó elsajátítása, mely minden további tudás megszerzésének alapja is. A nyelvi kisebbségben élő tanulók számára mindkét nyelven alapvető a jó írás- és olvasáskészség elsajátítása a többségi nyelvű társadalomban. Ehhez az iskolai, társadalmi és a családi háttér egyaránt szükséges. A szerző szerint hatékony osztálytermi stratégiákkal, kétnyelvű kiadványok alkalmazásával és a szülőknek az iskolai munkába partnerként történő bevonásával lehet a kívánatos célt elérni. Ebben a folyamatban fontos szempont a kéttannyelvű oktatás módszertana is, melynek taglalása azonban a szerző szerint túlnőtt a második kiadás keretein is. Miként az az 1996-os kötet előszavából megtudható, 1995-ben napvilágot látott a *Baker*-könyvekhez szorosan kapcsolódó szöveggyűjtemény a *Multilingual Matters Ltd.* gondozásában, *Policy and Practice in Bilingual Education: Extending the Foundations (Írányelvek és gyakorlat a kéttannyelvű oktatásban: az alapok bővítése)* címmel, *Ofelia Garcia*, a City University of New York professzora, az első kiadás konzultánsa és a szerző, *Baker* szerkesztésében.

A kétnyelvűségi kutatások eredményeinek és a kéttannyelvű oktatás külföldi tapasztalatainak megismerése a hazai szakemberek számára is lényeges. E területen *Baker* könyve alapműnek tekinthető és méltán tarthat számot minden kétnyelvűséggel foglalkozó kutató, különösképpen pedig a kéttannyelvű oktatás hazai pedagógusainak, tantervfejlesztőinek és oktatásirányítóinak figyelmére.

Zoltán Patrícia